

KLAGANDE

1. Ohredahke sameby
2. Vilhelmina Norra sameby
3. Vilhelmina Södra sameby
4. Voernese sameby

Svenska Samernas Riksförbund
Formvägen 16
906 21 Umeå

MOTPART

Länsstyrelsen i Västernorrlands län
871 86 Härnösand

ÖVERKLAGAT BESLUT

Naturvårdsverkets beslut den 8 december 2015, dnr NV-08157-15

SAKEN

Skydds jakt efter lodjur

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten skriver av målet från vidare handläggning.

Dok.Id 107650

Postadress
Box 314
871 27 Härnösand

Besöksadress
Backgränd 9

Telefon
0611-46 06 00

E-post:
forvaltningsratteniharnosand@dom.se

www.forvaltningsratteniharnosand.domstol.se

Telefax
0611-51 18 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-16:00

BAKGRUND OCH YRKANDEN

Länsstyrelsen i Västernorrlands län (länsstyrelsen) beslutade den 30 oktober 2015 om skyddsjakt efter sju vuxna lodjur inom tre områden i Västernorrlands län. Enligt beslutet var skyddsjakten tillåten från och med 14 november 2015 till och med den 13 december 2015. Beslutet skulle gälla omedelbart. Länsstyrelsens beslut överklagades av Naturskyddsföreningen till Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket beslutade den 26 november 2015 att upphäva länsstyrelsens beslut. Som skäl för beslutet anfördes i huvudsak följande. Det ankommer på länsstyrelsen att styrka att samtliga kriterier för skyddsjakt är uppfyllda. Skyddsjakt får meddelas för att förhindra allvarlig skada, om det saknas någon annan lämplig lösning och om det inte förvärrar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utvecklingsområde. Beslut om skyddsjakt efter lodjur får fattas även om någon skada inte inträffat, förutsatt att det finns en stor sannolikhet för att allvarlig skada kommer att uppstå. Länsstyrelsen har inte visat att samtliga kriterier för skyddsjakt är uppfyllda.

Med skada avses påverkan av vilt på egendom som medför ekonomiska förluster eller ökade kostnader. I begreppet bör såväl förluster och kostnader på kort sikt som långsiktiga konsekvenser inkluderas. Det krävs dock att skadan är allvarlig för att skälet ska vara uppfyllt. Rena olägenheter samt skador som får anses vara normal affärsrisk för verksamheten bör inte omfattas av vad som är att betrakta som allvarlig skada. Som normal affärsrisk bör anses sådana skador som förekomsten av en viss art normalt leder till på en viss typ av verksamhet och som får anses ligga inom den nivå som den enskilde får tåla. För att skadan ska anses vara allvarlig bör den överstiga vad som kan anses normalt eller rimligt att tolerera. Det är en framåtblickande bedömning av risken för allvarlig skada eller fortsatt allvarlig skada som ska göras.

Toleransnivån för skador på ren orsakade av stora rovdjur ska maximalt vara tio procent räknat på samebyns faktiska renantal. Renantalet baseras på fastställda renlängder som lämnats in till länsstyrelsen och utgörs av årliga beräkningar av vinterrenhjorden efter slakt. Även om det är svårt att i dagsläget med säkerhet beräkna lodjurens skador i renskötselområdet är det entydigt att lodjurens skadeverkningar inom renskötselområdet är betydande. För att göra största nytta för rennäringen bör en eventuell minskning av lodjursstammen inte genomföras som en generell minskning i hela renskötselområdet utan det bör vara strikt riktad mot de områden där renskötseln lider störst skada. Då lodjuren uppvisat en ojämn spridning inom renskötselområdet bör riskmodellen användas av förvaltningen för att rikta skydds- och licensjakt till sådana områden. (prop. 2012/13:191 s. 65 ff.)

Länsstyrelsen har i sitt beslut anförts att samebyarna har högre förluster än toleransnivån på tio procent och att en del av förlusterna sker under vinterbetesperioden. Den beslutade skyddsjakten är inte riktad mot specifika skadegörande individer, utan är en regionsinriktad jakt med syfte att minska lodjursbeståndet i de aktuella områdena. Naturvårdsverket utesluter inte att sådan typ av jakt i vissa fall är motiverad för att förhindra allvarlig skada, men anser att det i sådana fall bör ställas högre krav på beslutsunderlaget såväl vad avser risken som jaktens förmodade effekter. Naturvårdsverket har förståelse för de svårigheter som finns i att bedöma såväl renantal som omfattningen av rovdjursskador på ren. Länsstyrelsen har i sitt beslut inte redogjort för hur stora skador lodjuren beräknas medföra för samebyarna utan har hänvisat till allmänt hållna uppgifter om att samebyarna har högre förluster än toleransnivån på tio procent. För att kunna bedöma risken för allvarlig skada orsakad av lodjur är den beslutande myndighetens underlag av stor betydelse. I sitt yttrande den 7 december 2015 har länsstyrelsen redogjort för den beräknade direkta förlusten genom dödande av renar som sju vuxna lodjur skulle åsamka i rennäringen i området och angett att effekterna

av skingrande renhjordar till följd av att lodjur jagar är kännbara. Risken för skada har beskrivits på en generell nivå. Det krävs dock en bedömning för de enskilda samebyarna för att kopplingen till risken för allvarlig skada ska vara tillräckligt starkt. I detta fall saknas ett tillräckligt tydligt underlag som visar hur stor del av samebyarnas förväntade förluster som kan hänföras till rovdjursangrepp i allmänhet och lodjursangrepp i synnerhet.

Sammanfattningsvis anser Naturvårdsverket att det underlag som länsstyrelsen har presenterat inte är tillräckligt, varken vad gäller skadornas omfattning eller jaktens förmodade effekt, för att motivera en regionsinriktad skydds jakt efter lodjur utifrån kriteriet att förhindra allvarlig skada. Som nämnt ovan måste samtliga kriterier för skydds jakt vara uppfyllda för att länsstyrelsen ska kunna besluta om skydds jakt. Då länsstyrelsens beslut inte uppfyllt kriteriet förhindra allvarlig skada saknas anledning att närmare bedöma om kriterierna om upprätthållande av gynnsam bevarandestatus samt annan lämplig lösning är uppfyllda.

Ohredahke, Vilhelmina Norra, Vilhelmina Södra och Voernese sameby (samebyarna) överklagar Naturvårdsverkets beslut och yrkar att det upphävs. Samebyarna anser att en prövning av ärendet bör ske trots att tiden för bedrivande av jakt gått ut, bland annat för ansvarsfrågan avseende egendomsförluster för berörda samebyar. Dessutom yrkar samebyarna ekonomisk kompensation ska utgå till berörda samebyar för det merarbete som lagts ned samt för den skada som uppstått i form av dödade och skadade renar. Tills stöd för talan anförs i huvudsak följande. Länsstyrelsens beslut om skydds jakt följer de krav som ställs i artikel 16.1 b och c rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (livsmiljödirektivet, ibland betecknat art- och habitatdirektivet).

Rennäringen är ett enskilt och ett allmänt intresse. Dessutom kan rennäringen utgöra en tvingande orsak som har ett allt överkuggande intresse (se Na-

turvårdsverkets Rapport ”Redovisning av tilläggsuppdrag om den svenska rovdjurspolitiken”, 2011-11-05).

Annan lämplig lösning

För att minska förlusten till rovdjur är förebyggande åtgärder det första som kan vidtas. Enligt förarbetsuttalanden är renen det viktigaste bytet för rovdjur i renskötselområdet och det är inte möjligt att förebygga all predation (prop. 2008/2009:210). Målsättningen bör därför vara att minska förlusterna under de perioder eller i de områden där skadorna är mest omfattande. Förebyggande åtgärder bör vägas mot hur åtgärden minskar pågående eller förväntad skada. Åtgärderna bör också värderas utifrån effekterna av förluster av renar till rovdjur, djurens välfärd, den samiska kulturen samt hur resurskrävande insatsen är i tid och pengar. Inom renskötseln finns en stor erfarenhet av de tillgängliga förebyggande åtgärderna. Det saknas dock dokumenterad kunskap om effektiviteten, vilket medför att det är svårt att rangordna och jämföra effekterna.

Förebyggande åtgärder har vidtagits och pågår dagligen. Ytterligare åtgärder är inte genomförbara. Renskötselns särdrag innebär att åtgärder såsom stängsling samt utfordring inte kan tillämpas. Dessa åtgärder ska närmast ses som nödatgärder och kan inte anses vara proportionerliga åtgärder som ska läggas på de enskilda att vidta. Stängsling och utfordring kräver omfattande arealer för att det ur djurskyddssynpunkt ska ses som acceptabelt. Utfordring av ren kan ske som tillskottsutfordring på bete eller som helutfordring i hage. Förutsättningarna för att hålla renar i hage är dels att man har tillgång till tillräckligt stora hagar på lämpliga marker och dels att man har tillgång till rent vatten. Utfordring i hage under barmarkstiden rekommenderas inte av hygieniska skäl. Samebyn bifogar ett utlåtande av en professor i renskötsel vid Sveriges lantbruksuniversitet. Av utlåtandet framgår att hålla renar i hägn bl.a. innebär problem såsom foderomställning samt spridning av sjukdomar.

Försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus

Lodjuren har uppnått en gynnsam bevarandesstatus i Sverige, vilket bör vägas in i bedömningen.

Förhindra allvarlig skada

För att undvika skada kan rovdjurspopulationen begränsas till en nivå som håller angreppen på acceptabla nivåer. Enligt undantaget i artikel 16.1 b livsmiljödirektivet räcker det med uppenbar risk för skada. Någon skada behöver alltså inte konstaterats. Samebyarna förorsakas stora skador, vilka redogjorts för i länsstyrelsens beslut. De skador som uppstått samt framtida förväntade skador är av sådan karaktär att de kan betraktas som omfattande och irreversibla. Även de skador som förväntas uppstå om skyddsjakten inte kan genomföras kommer att sträcka sig under lång tid framöver. Därmed får det anses vara ostridigt lodjuret orsakar skada för rennäringsen. De förlustsiffror som använts av länsstyrelsen är inhämtade från både samebyar samt sametinget. Samebyarna vill även lyfta fram den praxis som finns på området gällande skadebild, bestående skada m.m., kammarrätten i Stockholms beslut i mål nr 3854-13.

Naturvårdverket vidhåller beslutet.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Bestämmelser m.m.

Av 58 § 1 jaktförordningen (1987:905) framgår att Naturvårdsverkets beslut i ett överklagat ärende inte får överklagas.

Av 3 § första stycket jaktlagen (1987:259) framgår att vilt är fredat.

Om det inte finns någon annan lämplig lösning, och om det inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde, får beslut om jakt som avses i 23 b, 24, 25 och 29 §§ meddelas

- av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse, inbegripet orsaker av

social eller ekonomisk karaktär och betydelsefulla positiva konsekvenser för miljön, eller

- för att förhindra allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom (23 a § första stycket 1 och 3 jaktförordningen).

Om det finns förutsättningar enligt 23 a § får Naturvårdsverket efter ansökan av den som riskerar att drabbas av skada eller på eget initiativ besluta om skydds jakt efter björn, varg, järv, lo, säl eller örn. Om det finns en stor sannolikhet för att allvarlig skada kommer att uppstå, får beslut om skydds jakt fattas även om någon skada inte har inträffat. (23 b § jaktförordningen)

Bestämmelserna i 23 a och 23 b §§ jaktförordningen ska tolkas mot bakgrund av motsvarande bestämmelser i livsmiljödirektivet.

Enligt artikel 12.1 a) i livsmiljödirektivet ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för införande av ett strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de djurarter som finns förtecknade i bilaga 4 a, med förbud att avsiktligt fånga eller döda exemplar av dessa arter i naturen, oavsett hur detta görs. Mårdsdjur däribland järven finns uppräknad i bilaga 4 a och anges vara en prioriterad art.

Av artikel 16. 1 livsmiljödirektivet framgår dock förutsatt att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda arterna i deras naturliga utbredningsområde, får medlemsstaterna göra undantag från bestämmelserna i artiklarna 12-14 samt 15 a och b av följande anledningar:

- a) För att skydda vilda djur och växter och bevara livsmiljöer.
- b) För att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom.
- c) Av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet, eller av andra tvingande orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse, inbegripet orsaker av social eller ekonomisk karaktär och betydelsefulla positiva konsekvenser för miljön.

EU-domstolen har i mål C-342/05 angående jakt efter varg i Finland uttalat att undantagsbestämmelserna i artikel 16.1 i direktivet ska tolkas restriktivt och den myndighet som fattat beslutet har bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag. Medlemsstaterna ska säkerställa att varje åtgärd som påverkar skyddade arter endast tillåts genom beslut som är noggrant och tillräckligt motiverade och som hänvisar till de skäl, villkor och krav som anges i artikel 16.1 i direktivet. Enligt artikel 16.1 i direktivet krävs att det redan föreligger en gynnsam bevarandestatus av arten i dess naturliga utbredningsområde för att undantag ska få beviljas. Det är likväl möjligt att bevilja sådana undantag i särskilda fall, när det konstaterats att det inte kan försvåra den ogynnsamma bevarandestatusen hos arten eller förhindra återställandet av en gynnsam bevarandestatus. Det kan

inte uteslutas att dödandet av ett begränsat antal individer inte påverkar det eftersträvade syftet i artikel 16.1 i direktivet. Ett sådant undantag skulle i så fall sakna effekt för den berörda arten.

EU-domstolen har i mål C-342/05 även uttalat att det inte krävs att en skada ska uppstå innan undantagsåtgärder kan vidtas. Skydds jakt kan däremot inte tillåtas i preventivt syfte, d.v.s. utan att det visats att denna skydds jakt förhindrar sådana allvarliga skador som avses i artikel 16.1 b) i livsmiljödirektivet.

Förvaltningsrättens bedömning

Högsta förvaltningsdomstolen har i mål nr 312 -15 uttalat att överklagandeförbudet i 58 § 1 jaktförordningen står i strid med unionsrätten såvitt gäller beslut om jakt efter art som skyddas av livsmiljödirektivet. Lodjur är en sådan art. Således kan Naturvårdsverkets beslut om skydds jakt efter lo överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Därtill har numera tillkommit bestämmelser som medför att överklaganden av Naturvårdsverkets beslut ska prövas i Förvaltningsrätten i Luleå. Mot bakgrund av att överklagandet i detta mål inkommit innan bestämmelsernas tillkomst och då handläggning av målet skett i Förvaltningsrätten i Härnösand så överlämnas inte målet till Luleå.

Den aktuella jaktperioden har passerat. Ett eventuellt avgörande från domstolen kan således inte verkställas. När en fråga förlorat sin aktualitet på detta sätt ska domstolen som huvudregel skriva av målet från vidare handläggning. Sakprövning kan dock ske i vissa fall i avskrivningsmål, antingen för att klaganden får anses ha ett befogat intresse av att få saken. Trots att det numera finns vägledande avgöranden angående under vilka förutsättningar skydds jakt kan tillåtas på skyddade arter (se Kammarrätten i Stockholm, mål nr 3854 -13 m.fl.) menar förvaltningsrätten att klaganden ändå får anses ha ett befogat intresse av att få saken prövad. Detta då det målet avser en annan djurart än varg. Förvaltningsrätten tar därför upp målet till prövning.

Prövningen av om det fanns grund för att besluta om skyddsjakt

Undantagsbestämmelserna i jaktförordningen ska tolkas restriktivt. Det ställs därmed höga krav på att alla nödvändiga kriterier för ett beslut om undantag från det strikta skyddssystemet ska framgå av beslutet i sig. Även en proportionalitetsavvägning måste göras mellan t.ex. skälen för undantaget och undantagets påverkan på den skyddade arten.

Naturvårdsverket har i sitt beslut angivit att eftersom länsstyrelsens beslut inte uppfyllt kriteriet förhindra allvarlig skada saknas anledning att närmare bedöma om kriterierna om upprätthållande av gynnsam bevarande status samt annan lämplig lösning är uppfyllda. Förvaltningsrätten finner dock att det föreligger skäl att göra en bedömning av alla kriterier som följer av undantaget.

Annan lämplig lösning

Samebyarna har i målet bl.a. anfört att renskötselns särdrag innebär att åtgärder såsom stängsling samt utfordring inte kan tillämpas då dessa åtgärder kräver omfattande arealer för att det ur djurskyddssynpunkt ska ses som acceptabelt. Förvaltningsrätten konstaterar att renskötseln i sig är av sådan karaktär att det måste föreligga stora svårigheter att anordna och tillämpa alternativa lösningar till skyddsjakt. Det utesluter dock inte att det skulle finnas sådana möjligheter som i vart fall i viss utsträckning kan tillämpas istället för skyddsjakt. I detta fall har det inte framkommit någon sammanställning av vilka andra lämpliga lösningar som övervägts eller prövats och det eventuella utfallet av sådana åtgärder. Kraven i jaktförordningen kan därmed inte anses uppfylla.

Gynnsam bevarandestatus

Av EU-domstolens praxis framgår att undantagsbestämmelserna i artikel 16.1 i livsmiljödirektivet kan tillämpas trots att det inte finns en gynnsam bevarandestatus för en art (se domen i mål C-342/05, kommissionen mot

Finland, punkt 29). Förutsättningen är enligt EU-domstolen att det vederbörligen har konstaterats att det inte kan förvärra den ogynnsamma bevarandestatusen hos den aktuella populationen eller förhindra återställandet av en gynnsam bevarandestatus. Bestämmelsen i 23 a § första stycket 3 jaktförordningen bör tillämpas på samma sätt. Av utredningen i målet framgår det beslutade skyddsjakten inte är riktad mot specifika skadegörande individer, utan är en regionsinriktad jakt med syfte att minska lodjursbestånden i de aktuella områdena. Det har i målet inte framkommit uppgifter om hur det aktuella uttaget påverkar lodjursstammen generellt i landet. Även om det finns viss anledning att anta att påverkan på bevarandestatusen i detta fall kan vara försumbar så bör det krävas en genomgång och dokumentation av vilken påverkan skyddsjakten kan ge. I detta fall finns i vart fall ingen sådan dokumentation som visar att uttaget inte kan förvärra den ogynnsamma bevarandestatusen hos den aktuella populationen eller förhindra återställandet av en gynnsam bevarandestatus.

Allvarlig skada

Någon närmare definition av vad som avses med allvarlig skada finns inte i direktivet eller i rättspraxis. Enligt förvaltningsrättens mening följer det dock av ordalydelsen att skadan inte endast kan vara avlägsen och obetydlig, utan måste vara konkret och av kvalificerad art. En skadebedömning måste vidare göras i varje enskilt fall och orsakerna till skadans uppkomst måste beaktas vid denna bedömning.

I målet framgår att länsstyrelsen har redogjort för den beräknade direkta förlusten genom antalet dödade av renar som sju vuxna lodjur skulle åsamka i rennäringen i området. Av EU-domstolens praxis framgår att den myndighet som fattar beslut om undantag från det strikta skyddssystemet har bevisbördan för att förutsättningarna för undantaget är uppfyllda. Varje beslut måste därför vara noggrant och tillräckligt motiverat och hänvisa till de skäl, villkor och krav som anges i artikel 16.1 i livsmiljödirektivet. Sa-

mebyarna har i målet anfört att de aktuella förlustsiffrorna har tagits fram av länsstyrelsen gemensamt med samebyn. Dock saknas underlag avseende hur dessa siffror tagits fram. Med hänsyn till att den beslutade skyddsjakten inte är riktad mot specifika skadegörande individer, utan är en regionsinriktad jakt med syfte att minska lodjursbeståndet i de aktuella områdena finner förvaltningsrätten det vara mer angeläget att beslutet baseras på ett tydligt beslutsunderlag. Även om det inte krävs att en skada ska uppstå innan undantagsåtgärder kan vidtas kan skydds jakt inte tillåtas i preventivt syfte, d.v.s. utan att det visats att denna skydds jakt förhindrar sådana allvarliga skador som avses i 23 a § första stycket 3 jaktförordningen (artikel 16.1 b i livsmiljödirektivet). Mot denna bakgrund bedömer förvaltningsrätten att det inte är visat att det föreligger allvarlig skada eller att den aktuella skydds jakten förhindrar allvarlig skada.

Överskuggande allmänintresse

Samebyarna har anfört att rennärings kan utgöra en tvingande orsak som har ett allt överskuggande allmänintresse enligt 23 a § första stycket 1 jaktförordningen. Länsstyrelsen samt Naturvårdverket har endast prövat fråga om skydds jakt utifrån 23 a § första stycket 3 jaktförordningen. En sådan fråga om allt överskuggande allmänintresse bör, enligt förvaltningsrätten pröva av länsstyrelsen som första instans. I förevarande mål, där jakttiden gått ut, föranleder invändningen ingen åtgärd från förvaltningsrättens sida.

Slutsats

Mot bakgrund av att undantaget ska tolkas restriktivt samt att den myndighet som fattat beslutet har bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag bedömer förvaltningsrätten att det i målet inte är visat att förutsättningarna för skydds jakt är uppfyllda. Naturvårdsverket har därmed haft fog för att upphäva länsstyrelsens beslut om skydds jakt efter lodjur.

Eftersom giltighetstiden för beslutet har löpt ut ska målen skrivas av från vidare handläggning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/C).

[REDACTED]

tf. lagman

I avgörandet har även deltagit nämndemännen [REDACTED]
[REDACTED] Föredragande i målet har varit förvaltnings-
rättsnotarien [REDACTED]

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Sundsvall.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten inom tre veckor från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.